بررسی وضعیت رعایت اخلاق پژوهشی در تجارب پژوهشی انجام پایان نامه دانشجویان کارشناسی ارشد رشته‌های فنی و مهندسی دانشگاه‌های دولتی سطح تهران[1]

محمد یمنی دوزی سرخابی[2]
علی خاکی صدیق[3]
علی داودزاده[4]

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۱۲/۱۹
تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۱۰/۰٤

چکیده

پژوهش حاضر با هدف شناسایی وضعیت پایبندی به مؤلفه‌های اخلاق پژوهشی در تجارب پژوهشی دانشجویان کارشناسی ارشد در مراحل تهیه و تدوین پایان نامه انجام گرفته است.

جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانش‌آموختگان کارشناسی ارشد ورودی سال ۸۹ رشته‌های فنی و مهندسی دانشگاه‌های صنعتی (و دولتی) شهر تهران بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای نسبی، حجم نمونه به تعداد ۳۳۰ نفر انتخاب گردید. روش تحقیق، روش توصیفی – پیمایشی است و برای جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز از پرسش‌نامه محقق ساخته استفاده شده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها با بکارگیری شاخص‌های آمار توصیفی و مدل‌های مختلف آمار استنباطی از قبیل: T تک گروهی، ضریب همبستگی پیرسون تحلیل واریانس چند متغیره و نیز آزمون فریدمن انجام گرفت.

---

[1] . این مقاله بر گرفته از پایان نامه کارشناسی ارشد رشته مدیریت و برنامه ریزی آموزش عالی در دانشگاه شهید بهشتی است. دانشگاه‌های مورد مطالعه در این پژوهش عبارت است از: صنعتی شریف، صنعتی امیرکبیر، صنعتی خواجه نصیرالدین طوسی و علم و صنعت.

[2] – استاد دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید بهشتی myamani2001@yahoo.ca

[3] – استاد دانشکده برق دانشگاه صنعتی خواجه نصیرالدین طوسی sedigh@kntu.ac.ir

[4] –کارشناسی ارشد مدیریت و برنامه ریزی آموزش عالی و رئیس اداره دانش‌آموختگان دانشگاه صنعتی خواجه نصیرالدین طوسی alidz849@yahoo.com

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-23]

نتایج پژوهش حاکی از آن است که دورنمای فضای اخلاقی حاکم بر فعالیت‌های پژوهشی دانشجویان جامعه آماری، فضای هنجارمندی و رعایت قواعد متعارف پژوهشگری است و میانگین بدست آمده برای کل مؤلفه‌ها بالاتر از میانگین نظری برآورد شده است. در بین طیف رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی، تلقی دانشجویان جامعه آماری از غیرمجاز بودن رفتارهای سؤال برانگیز پژوهشی در مقایسه با رفتارهای نادرست پژوهشی کمتر بوده است و این امر با احتمال ارتکاب و یا اجتناب آنها از این‌گونه رفتارها همبستگی معنی‌داری را نشان داده است.

واژگان کلیدی:
اخلاق پژوهشی، رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی، پایان نامه، رشته‌های فنی و مهندسی.

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-23]

مقدمه

از جمله کارکردهای دانشگاه‌ها در جامعه پـژوهش اسـت کـه بیشـتردر دوره‌هـای تحصـیلات تکمیلی و از جمله در دوره کارشناسی ارشد دانشگاه‌ها تبلور می‌یابد، چرا که این دوره با الـزام دانشجو به انجام پایان‌نامه به عنوان آخرین بخش دوره و اولـین فعالیـت پژوهشـی رسـمی او، نشان می‌دهد که محوریت آموزشی و پژوهشی داشته و فرایندی پژوهشگر آفـرین دارد و ایـن امـر در مـاده ۲ آیـین نامـه آموزشـی دوره‌ی کارشناسـی ارشـد مصـوب جلسـه ۲۹۱ مورخـه ۱۳۷۳/۱۰/۲۵ شورای عالی برنامه ریزی آموزش عالی به عنوان اهداف ایجـاد دوره کارشناسـی ارشد مطرح گردیده است[۱].

فعالیـت‌هـای پژوهشـی در کنـار روشـمندی و توانمنـدی‌هـای شـناختی بایـد بـا هنجارهـا و استانداردهای اخلاقی مورد وفاق در این حرفه نیز همراه باشد، چرا که اعتقاد بر این اسـت کـه «رفتارهای پژوهشی دارای دو جنبه استاندارد می‌باشد که یک جنبه آن را استانداردهای اخلاقی و جنبه دیگر آن را استانداردهای حرفـه‌ای تشـکیل مـی‌دهـد»(Steneck, 2006)؛ بـر همـین اساس در مهمترین میثاق ملی کشور، توجه بـه اخـلاق و تربیـت دانـش‌آموختگـان متخلـق بـه اخلاق حرفه‌ای در کنار گسترش آموزش‌های عمومی و تخصصی تحت اهداف کلان نظام علم و فناوری مورد تأکید قرار گرفته است[۲].

بی‌توجهی به بحث اخلاق در فعالیت‌های پژوهشی رسالت آمـوزش عـالی و دانشـگاه‌هـا را در تولید دانش و تربیت محقق، تحت شعاع قرار داده و زمینه‌های رواج مصادیق رفتارهـای مغـایر اخلاق پژوهشی را فراهم می‌نماید که عواقب نامطلوبی را در سطح جوامـع بـه دنبـال خواهـد داشت.

نیکلاس استنک(۲۰۰۶) تاثیر رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی را در سطح جوامع به شـرح زیـر عنوان کرده است:

۱) تضعیف قابلیت اطمینان یافته‌های پژوهشی

---

[۱]– در این آیین نامه هدف از ایجاد دوره‌ی کارشناسی ارشد «گسترش دانش و تربیت متخصص و پژوهشگرانی که با فراگیری آموزش‌های لازم و آشنایی با روش‌های پژوهش علمی، مهارت لازم را برای آموزش، پژوهش و خدمات پیدا می‌کند» آورده شده است.

[۲] – شورای عالی انقلاب فرهنگی(۱۳۹۰)، سند نقشه جامع علمی کشور.

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-23]

۲) تضعیف اعتماد همکاران

۳) تضعیف اعتماد عمومی به پژوهشگران

٤) هدر رفتن هزینه‌های انجام تحقیق

۵) اتخاذ تصمیم‌هایی با عواقب و آسیب‌های جدی عمومی و خصوصی

علاوه بر موارد فوق بریمبل و استونسون کلارک(۲۰۰۵) و نیز کوماس و سوردا[۱] (۲۰۱۰) با اشاره به پژوهش‌های تجربی انجام گرفته، از جمله اثرات رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی موارد زیر را ذکر کرده‌اند:

۱) احتمال تعمیم عدم صداقت در فعالیت‌های پژوهشی به روابط شغلی و اجتماعی در آینده

۲) کاهش سطح یادگیری افراد

۳) تهدید اثر بخشی اندازه گیری‌های آموزشی در مؤسسات

بنابراین نفس علم دارای قداست و رشد آن بر پایه صداقت است و فضای علم و فعالیت‌های پژوهشی باید برّی از هرگونه رفتار غیراخلاقی باشد. تجربیات زیسته[۲] ما و شواهد ناخوشایند تبلیغات زیرزمینی انجام پایان‌نامه(چه در فضای مجازی و چه آگهی‌های الصاق شده بر در دیوار و کف خیابان‌های نزدیک مؤسسات آموزش عالی[۳]) و موارد اندکی که بعضا" رسانه‌ای می گردد[٤]، حاکی از وجود برخی رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی در بین اجتماعات علمی است ولی به دلیل فقدان مطالعات میدانی در این خصوص، اطلاعات قابل اتکایی در این زمینه وجود ندارد؛ بنابراین تبیین مبانی ملاحظات اخلاقی و توجه جدی به منش‌های اخلاقی در فعالیت‌های پژوهشی خصوصا" پژوهش‌های دانشجویی در راستای تکریم مقام علم و عالم و کمک به دانشجویان در ارتقای درک خود از مسئولیت حرفه‌ای و نیز اطلاع از رفتارهای انحرافی و آسیب‌های احتمالی در مراحل انجام پایان نامه و شناخت معیارهای اخلاقی در فعالیت‌های پژوهشی، بیش از پیش ضروری می‌نماید.

---

[۱] - Rubén Comas-Forgas & Jaume Sureda-Negre

[۲] - Lived Experience

[۳] – امروزه نمونه تأسف برانگیز آن را در خیابان انقلاب و روبروی دانشگاه تهران در حاشیه کتابفروشی‌ها می‌توان مشاهده کرد.

[٤] -http://isna.ir/fa/print/910330171591.

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-23]

بر این اساس این تحقیق بر آن است تا وضعیت رعایت اخلاق پژوهشی در جریان تهیه و تدوین پایان نامه (به عنوان فعالیتی پژوهشی) دانشجویان دوره‌های کارشناسی ارشد رشته‌های فنی و مهندسی را از دیدگاه دانشجویان بررسی کند و مشخص نماید به چه میزان پژوهش‌های دانشجویی دانشگاه‌های صنعتی مورد مطالعه با هنجارهای اخلاق علمی همراه است؟ و آیا دانشجویان جامعه آماری پایبند معیارهای اخلاقی در مراحل تهیه و تدوین پایان نامه هستند؟

چارچوب نظری پژوهش

مفهوم اخلاق که در ترجمه کلمات Moral و Ethic بکار می‌رود در ترکیب اصطلاح اخلاق پژوهشی در معنای Ethic آن بکار رفته و بیانگر نظامی از قواعد و دستوالعمل‌هایی می‌باشد که مورد وفاق جامعه محققین و دانشمندان بوده و به انجام رساندن دقیق آن در دنیای حرفه‌ای بسیار مهم است. اصطلاح اخلاق پژوهشی که در برخی منابع با عنوان «رفتارهای مسئولانه در پژوهش»[۱] بکار رفته(Pimple, 2002) ناظر بر این است که پژوهشگر باید در کنار عامل معرفت شناختی، یک سری اصول و موازین اخلاقی را نیز در مراحل مختلف پژوهش: طراحی تحقیق، گردآوری داده‌ها، تحلیل و تفسیر داده‌ها، تهیه گزارش و انتشار نتایج آن مراعات نماید. چهارچوب نظری این پژوهش در مدل مفهومی (۱-۱) ارائه شده و آنچه که در کانون توجه این پژوهش قرار دارد، پیمایش میزان پایبندی دانشجویان کارشناسی ارشد به مؤلفه‌های اخلاق پژوهشی در مراحل تهیه و تدوین پایان نامه است.

مؤلفه‌های اخلاق پژوهشی مطرح در این پژوهش که تحت عناوین **امانت داری و رعایت حقوق معنوی سایر محققان؛ صداقت و حقیقت طلبی؛ وفاداری به تعهد حرفه‌ای و تلاش شخصی در انجام پژوهش** و **واقع گرایی در نشر و نویسندگی** مشخص شده، نه یک فهرست کلی از اصول اخلاق پژوهشی بلکه به گونه‌ای مناسب و بر اساس اشتراک مضامین و مصادیق تحت مفاهیم مستقل جامع و مانع، به روش تحلیل محتوا و با بکار بردن رویکردهای قیاسی و استقرایی از بررسی ادبیات نظری و پیشینه پژوهش تهیه و در قالب مؤلفه‌هایی که در مراحل تهیه و تدوین پایان‌نامه باید مراعات گردد، مقوله‌بندی گردیده است. این مؤلفه‌ها از حیث ماهیت و مصادیق با یکدیگر متفاوت بوده و برای بررسی میزان پایبندی به هر یک از این

[۱] - Responsible Conduct of Research

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-23]

مؤلفه‌ها لازم است میزان اجتناب از رفتارهای متناظر با آن‌ها در نظر گرفته شود؛ انواع این رفتارها بر حسب ارتباط هریک با مؤلفه‌های اخلاق پژوهشی در مدل مفهومی (۱-۱) تحت عنوان رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی به نمایش گذاشته شده است.

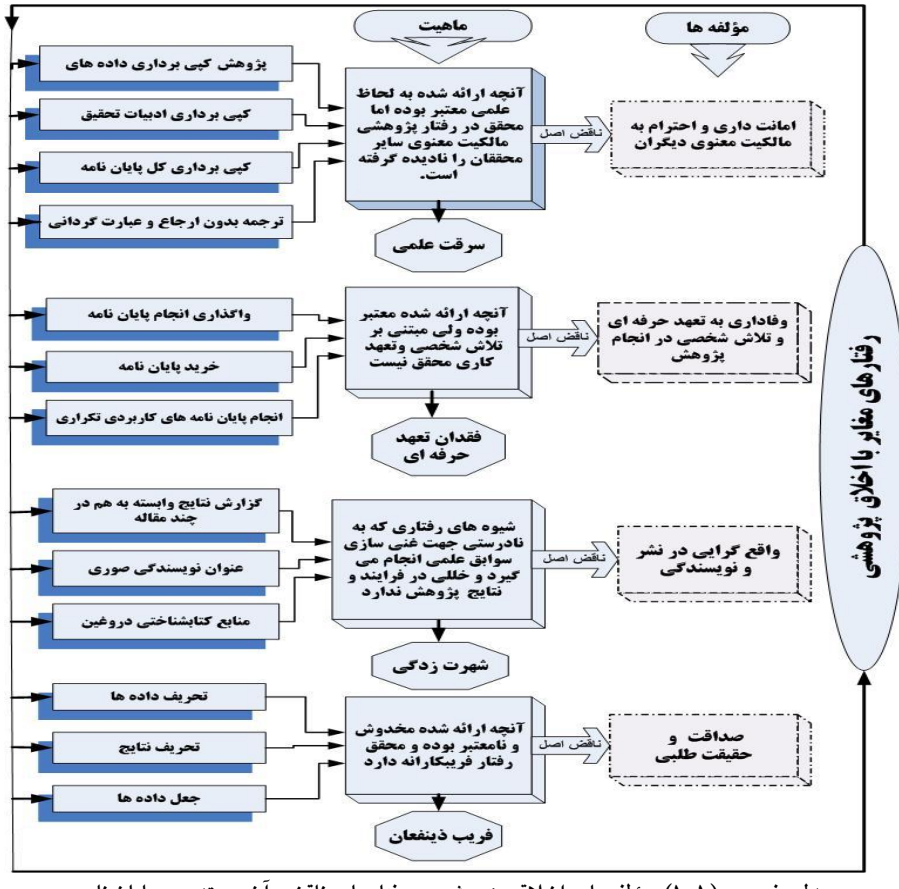

مدل مفهومی (۱-۱): مؤلفه‌های اخلاق پژوهشی و رفتارهای ناقض آن در تدوین پایان نامه

بر این اساس باید گفت که دانشجویان در مراحل تهیه و تدوین پایان‌نامه لازم است در مواقع استفاده از مطالب و داده‌های سایر منابع تحقیقاتی، به منبع آن ارجاع داده و از انتساب آنها به خود اجتناب نمایند؛ در تولید و پردازش داده‌ها و نتایج، صادقانه به ذکر واقعیت‌ها اکتفا نموده و از جعل و تحریف آنها بپرهیزند؛ به عنوان محقق با کسب صلاحیت‌های حرفه‌ای، خود را متعهد به انجام آنچه که به عنوان فعالیت پژوهشی عهده‌دار شده‌اند، بدانند تا آنچه را که به

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-23]

عنوان دستاورد پژوهشی ارائه می‌نمایند برخاسته از تلاش شخصی آنها باشد؛ در انتشار و اشاعه نتایج تحقیق، واقع‌بینانه عمل نموده و از رفتارهای که به تقویت غیرحرفه‌ای رزمه علمی می‌انجامد، خودداری نمایند.

رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی

نقطه مقابل رفتارهای مسئولانه[۱] و مبتنی بر ارزش‌ها در فعالیت‌های علمی و پژوهشی ،رفتارهای سوء علمی[۲] و یا رفتارهای سوء پژوهشی[۳] و یا به تعبیر مورد استفاده در این پژوهش «رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی» است. «موضوع اخلاق پژوهشی در ابتدا با واکنش-های چون تخلف در علم و بعدها با عناوین رفتارهای ناشایست علمی و فریب‌کاری در علم مطرح و هم اینک با تعبیر اخلاق پژوهشی رواج دارد»(بخشنده آبکنار ۱۳۹۰: ۵۶۰). اصولا آنچه موجب توجه به اخلاق پژوهشی گردیده، انتشار جنبه‌های غیر اخلاقی در پژوهش بوده است.

«اولین تعریف رسمی از رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی در سال ۱۹۸۶توسط مؤسسه ملی بهداشت آمریکا[۴] به چاپ رسید و دو سال بعد با مختصر تغییراتی توسط بنیاد ملی علوم[۵] آمریکا تعریف شد»(Anderson & Steneck,2011). تعاریف ارائه شده از طرف مراکز فوق به شرح می‌باشد:

«رفتارهای سوء پژوهشی(رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی) عبارت از جعل ،تحریف، و سرقت ادبی و سایر انحرافات جدی از شیوه‌های مورد پذیرش در مراحل مختلف پژوهش از قبیل پیشنهاد طرح ، بررسی ادبیات ، اجرا و ارائه گزارش می‌باشد»(Anderson & Steneck,2011). «در سال ۱۹۹۲ کمیته علوم، مهندسی و سیاست عمومی از آکادمی ملی علوم آمریکا برای روشن شدن و توضیح رفتارها ، پیشنهاد حذف «سایر انحرافات جدی از

۱- Responsible Conduct of Research

۲- Scientific Misconduct

۳- Research Misconduct

۴-U. S. National Institutes of Health

۵- National Science Foundation

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-23]

شیوه‌های مورد پذیرش»[۱] را مطرح و به جای آن عنوان شیوه‌های پژوهش سوال برانگیز[۲] را مطرح کرد»(Pimple,2002).

اشکال مختلف رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی براساس آنچه که در تعریف آکادمی ملی علوم آمریکا آمده و در منابع تحقیقاتی مختلف مورد توجه قرار گرفته در دو گروه به شرح آمده در مدل مفهومی (۲-۱) در ادامه تشریح می‌گردد. مبنای این دسته‌بندی، ماهیت و میزان اثر مخاطره آمیز آن‌ها بر فرایند و نتایج پژوهش است.

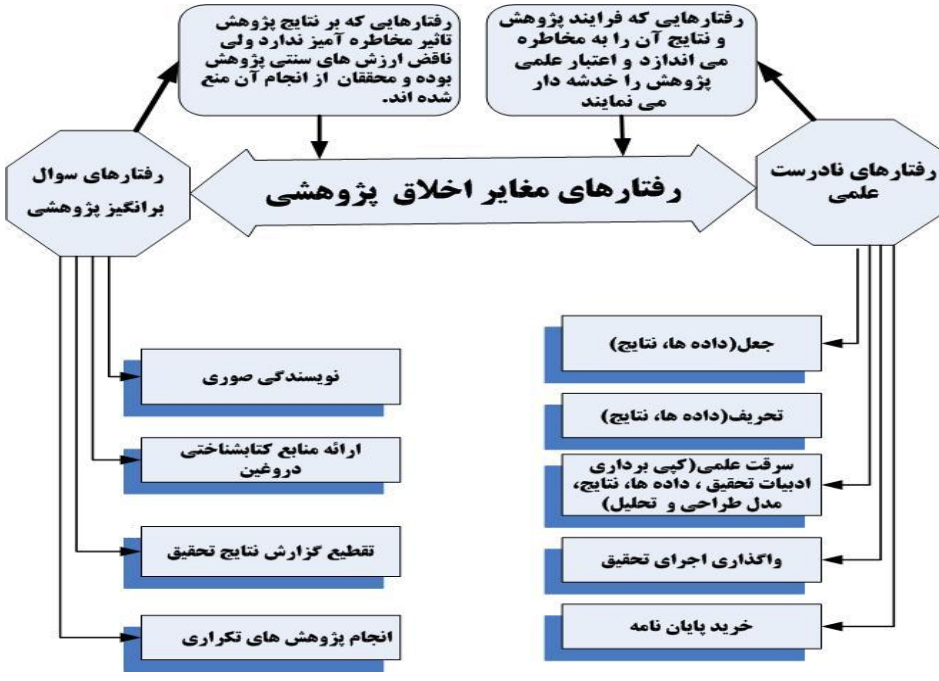

مدل مفهومی (۲-۱): انواع رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی

دسته اول: رفتارهای نادرست پژوهشی

این رفتارها که تحت عنوان رفتارهای نادرست مسلم یا رفتارهای نادرست خطرناک[۳] نیز یاد شده است، رفتارهایی هستند که انجام آن‌ها نقض جدی ارزش‌ها و هنجارهای علم بوده و

[۱]- Other Serious Deviation from Accepted Practices

[۲]- Questionable Research Practices

[۳]- Serious Misconduct or Deliberate Misconduct/ Outright Misconduct

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-23]

بروز هر یک از مصادیق رفتارهای مذکور، ارزش‌هایی چون صداقت، اعتبار، اصالت، مسئولیت پذیری و حرفه‌گرایی در علم را نقض می‌نماید؛ خاکی صدیق(۱۳۸۹) رفتارهای نادرست پژوهشی را محرمات پژوهشی می‌نامد که مرتکب آن مستوجب تنبیه است. این رفتارها عبارتند از:

- **جعل**[۱] : «ارائه داده‌ها یا نتایج فرضی و ساختگی به عنوان نتیجه‌های آزمایشگاهی، شبیه‌سازی، مطالعه تجربی و یا یافته‌های شخصی»(خاکی صدیق، ۱۳۸۹: ۳۳).

- **تحریف**[۲] : «ارائه پژوهشی که بواسطه دستکاری کردن مواد، وسایل و ابزار و فرایند انجام تحقیق و یا حذف و تغییر داده‌ها و نتایج آن، بطور صحیح ثبت و گزارش نشده باشد»(Pimple, 2002)؛ بطوری که از تعریف ارائه شده بر می‌آید در اینگونه پژوهش‌ها، نه همه‌ی پژوهش بلکه بخشی از آن که می‌تواند مربوط به گردآوری داده‌ها و یا ارائه یافته‌ها و نتایج و یا استفاده از ابزار و تجهیزات آزمایشگاهی باشد، با دستکاری عمدی و آگاهانه محقق، بصورت غیر واقعی ارائه شود.

-**سرقت علمی**[۳] : «سرقت علمی رایجترین رفتار سوءپژوهشی بوده»(Loui, 2002) و «یک موضوع بحث انگیز در آموزش عالی با تنوع بیشتر ی از مصادیق و موارد می‌باشد که موضوع مطالعات زیادی قرار گرفته است»(Flint et al, 2006).

برخی تعاریف ارائه شده در ارتباط با سرقت علمی به شرح زیر است:

- «مطالبی را بدون اشاره به منبع آن استفاده کرده و یا در صورت اشاره به منبع آن مشخص نگردد که آن مطلب بصورت کلمه به کلمه اقتباس شده است»(Flint et al, 2006).
- «نادیده گرفتن مالکیت معنوی دیگران و عدم صداقت در ارجاع به منابع در صورت استفاده از آن‌ها»(Flint et al, 2006).
- «نسبت دادن ایده‌ها ، فرایندها ، نتایج و کلمات دیگران به خود بدون ارجاع مناسب»(Anderson & Steneck,2011) (Pimple, 2002).

---

۱ - Fabrication

۲ - Falsification

4 - Plagiarism

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-23]

یکی از استانداردهای مورد وفاق محققان این است که در نقل قول مستقیم و استفاده مطالب بصورت کلمه به کلمه باید حتما از نشانگر («»)استفاده گردد. در مواردی که از یک اصطلاح خاص یا عبارتی کوتاه که بیانگر ایده‌ای مشخص است استفاده شد نیز باید با نشانگر گیومه به منبع اصلی ارجاع داده شود. در استفاده از «اصطلاحات و مفاهیمی که در یک رشته خاص دانش عمومی محسوب می‌گردد، اغلب و به طور مناسب بدون نسبت دادن بکار گرفته می‌شود، هر چند ممکن است وقتی در یک زمینه گسترده‌تر استفاده می‌شود نیاز به استناد باشد»(Anderson & Steneck,2011). «سرهم بندی نوشته‌ها[1] -که چندین مطلب عاریتی به عنوان یک نتیجه در کنار هم استفاده می‌گردد- در جایی که به منظور ترکیب اصول دشوار بکار می‌رود ممکن است به فهم کمک نماید، بنابراین در این موارد به عنوان تقلب محسوب نمی‌گردد زمانی این امر به عنوان تقلب به حساب می‌آید که به عنوان یک استراتژی مشروع برای تحقیق دانشجویان تبدیل گردد»(Wilkinson,2009).

جعل و تحریف درجاتی از یک نوع رفتار می‌باشند و «تفاوت آن‌ها بیشتر اختلاف درجه است تا اختلاف در نوع، در جعل کل آنچه که ارائه شده ساختگی است ولی در تحریف بخشی از آن»(Pimple, 2002) و هر دو از رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی است که منجر به گزارش اطلاعات نادرست و غیر قابل استناد می‌شوند ولی در سرقت علمی به آنچه که ارائه می‌شود خدشه‌ای وارد نیست زیرا با دروغ پردازی شکل نگرفته است بلکه اطلاعات معتبر متعلق به دیگران بدون ارجاع، به نام خود وانمود می‌گردد. یا به عبارت دیگر می‌توان گفت که «جعل و تحریف جرم علیه علم است ولی سرقت علمی جرم علیه محقق»(Pimple, 2002). اینگونه رفتارها ناظر بر «متقاعد سازی دیگران درباره ی واقعیت پنداشتن آنچه که واقعیت ندارد»(زاهدی، ۱۳۸٦) می‌باشد.

واگذاری اجرای پژوهش[2]

«واگذاری اجرای پژوهش آن است که شخصی برای اجرای پروژه‌ای، پنهانی و برای فریفتن دیگران، از شخص یا اشخاص دیگری استفاده کند و نتیجه کار ایشان را به نام خود انتشار دهد»(خاکی صدیق، ۱۳۸۹: ۵۰).

[1] - patch writing
[2] - Turning in research done by someone else

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-23]

انتشار پژوهش دارای دو جنبه اعتبار و مسئولیت است، بواسطه آنچه که در معرض ارزیابی و دید همتایان خود و جامعه علمی قرار داده اعتبار علمی و شهرت کسب می‌نماید و نسبت به آنچه که به عنوان نتایج پژوهش چاپ می‌گردد و نیز فرآیند انجام تحقیق مسئول است؛ بنابراین اگر اجرای پژوهش را به دیگری واگذار نماید، این رفتار گمراه کردن و فریب دادن مخاطبان و جامعه علمی است در کسب اعتبار بواسطه آنچه که دیگران انجام داده اند. بنابراین واگذاری اجرای پژوهش، جزو رفتارهای نادرست پژوهشی است.

۲-۱-۲. دسته دوم: رفتارهای سوال برانگیز پژوهشی

رفتارهای سوال‌برانگیز پژوهشی، عنوانی است که در سال۱۹۹۲ توسط کمیته آکادمی ملی علوم آمریکا[1] بکار گرفته شد(Pimple, 2002) و تعریفی که از آن توسط کمیته مذکور ارائه شده به این مضمون است: «عملکردهایی که ارزش‌های سنتی فعالیت‌های پژوهشی را نقض می‌کنند و ممکن است بر فرآیند پژوهش اثر نامطلوب داشته باشد»(Steneck, 2006).

جدیت و شدت فریب و ناشایستی در اینگونه رفتارها نسبت به دسته اول کمتر است و ارتکاب آن توسط محققان، لزوما" جریمه‌ای در پی ندارد. در برخی منابع از رفتارهای سوال برانگیز پژوهشی به عنوان مکروهات پژوهشی یاد شده است (خاکی صدیق ۱۳۸۹: ۲۲). نمونه‌هایی از رفتارهای سوال برانگیز پژوهشی به شرح زیر گزارش می‌گردد(Pimple, 2002):

۱) عدم حفظ داده‌های پژوهشی معنی دار برای یک دوره زمانی معقول.

۲) نگهداری سوابق پژوهشی ناکافی، مخصوصا برای نتایج چاپ شده متکی بر دیگران.

۳) اعطا یا درخواست نویسندگی براساس خدمات تخصصی یا کمک خیلی کم در گزارش مقاله.

٤) امتناع در دادن دسترسی معقول به مواد تحقیقاتی منحصر به فرد یا داده‌های مقالات چاپ شده.

۵) نظارت ناکافی بر تحقیقات زیردستان و بهره برداری از آن‌ها.

[1] - National Academies of Science Committe

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-23]

٦) ارائه نادرست حدس و گمانه زنی‌ها بـه عنـوان حقیقـت و یـا انتشـار نتـایج اولیـه تحقیق، بدون ارائه اطلاعات کافی.

علاوه بر موارد فوق‌الذکر، مصادیق دیگری از رفتارهای سوال برانگیز پژوهشی را می‌توان ارائـه کرد، از جمله:

- «هماهنگی‌های نامتعارف بین پژوهشگران؛ این امر می‌تواند شامل هماهنگی برای ارزیـابی یـا داوری گزارش‌های پژوهشی با نظر مساعد و نیـز همـاهنگی‌هـای رسـمی و غیـر رسـمی بـین پژوهشگران در استناد به مقالات یکدیگر در گـزارش‌هـای پژوهشـی باشـد »(خـاکی صـدیق، ۱۳۸۹: ٢٤).

- «استفاده از منابع دولتی برای فعالیت‌های پژوهشی مشخص»(Swazey et al, 1993).

- «استفاده از روش‌های آماری نامناسب برای کارآمد جلوه دادن نتایج پژوهش»(خاکی صـدیق، ۱۳۸۹: ۲۳).

به نظـر مـی‌رسـد عمـده شـاخص متمـایز کننـده ایـن دو گـروه از رفتارهـا، دو عامـل میـزان فریب(شدت و ضعف) و دخالت آگاهی و اراده(عمدی و غیر عمدی) باشـد، بنـابراین گسـتره رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی با توجه به دخالت عوامل یاد شـده در نمـودار شـماره (۳-۱) نمایش داده شده است. در این نمودار ، محور عمـودی بیـانگر میـزان قصـور ارادی و عمـدی پژوهشگر و محور افقی مبین درجات انحراف پژوهشگر است که در سطح خفیـف بـه عنـوان خطا و در سطح شدید به عنوان فریب مشخص شده است.

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-23]

نمودارشماره(۳-۱):رفتارهای سوء در فعالیت‌های پژوهشی بین خطای غیر عمد و فریب عمدی

منبع: www.thelancet.com N0. 367 June 10, 2006

تأمل در نمودار شماره (۳-۱) نشان می‌دهد که رفتارهای نادرست پژوهشی(جعل، تحریف و سرقت ادبی) با شدت فریب و تعمد بالا در سطوح بالای نمودار قرار گرفته و موارد رفتارهای سوال برانگیز پژوهشی در مرتبه‌ای پایین‌تر و در حدوسط نمودار قرار گرفته است؛ می‌توان نمودار مذکور را با توجه به گستره رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی مورد مطالعه در این پژوهش توسعه داد، بدین معنا که رفتار «واگذاری انجام پژوهش» به رفتارهای نادرست پژوهشی و رفتارهایی چون: «تقطیع پژوهش»، «انجام پژوهش‌های تکراری» و «ارائه منابع کتابشناختی دروغین» به مجموعه رفتارهای سؤال‌برانگیز پژوهشی اضافه کرد.

پیشینه پژوهش

از جمله مطالعات مرتبط با اخلاق پژوهشی در بین دانشجویان دانشگاه‌ها مربوط به سال ۱۹۶۳ است، این مطالعه که رفتارهای نادرست پژوهشی را در بین ۵ هزار دانشجو از ۹۹ پردیس دانشگاهی به روش نظرسنجی مورد مطالعه قرار داده توسط باورز[۱] انجام گرفته است(Brimble & Stevenson,2005). اما «قدیمی ترین مطالعات انجام گرفته در ارتباط

[۱] - Bowers

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-23]

با رفتارهای نادرست پژوهشی مربوط به مطالعات چارلز بیبیج در سال ۱۸۳۰ است که با عنوان تاملاتی بر افت علم در انگلستان منتشر گردید»(بخشنده آبکنار، ۱۳۹۰: ۵۵۸).

مورین وایدمن[۱](۲۰۰۸) در بازنگری ادبیات مربوط به نادرستی علمی اذعان دارد که مطالعات متعددی نشان می‌دهد رفتارهای سوء علمی از جمله تقلب، سرقت علمی و فریب در تمام سطوح تحصیلی در آموزش عالی وجود دارد. کرستین و مک کیب[۲] (۲۰۰٦) با اشاره به مطالعات انجام گرفته در ۱۱ مؤسسه آموزش عالی طی سال‌های ۲۰۰۲ و ۲۰۰۳ در کانادا ، بالا بودن نرخ بروز رفتارهای سوء پژوهشی را در دانشگاه‌های کانادا تایید کرده و اعلام داشته است بر اساس نتایج برآمده از گزارش خود اظهاری دانشجویان، رفتارهایی چون کپی جملات بدون ذکر مرجع، جعل و تحریف داده‌های آزمایشگاهی، دریافت کمک‌های غیر مجاز در انجام پژوهش از جمله رفتارهای مشترکی است که دانشجویان اذعان به ارتکاب آن‌ها را بیشتر از سایر رفتارها داشته اند.

بر اساس مطالعه‌ای که با عنوان بررسی میزان بروز و شیوع نادرستی علمی در میان دانشجویان کالج آموزشی نیجریه انجام گرفته بود، کپی جملاتی از اینترنت بدون ذکر مرجع در مقالات و واگذاری انجام برخی از فعالیت‌های پژوهشی به دیگران در بین رفتارهای سوء علمی بیشترین فراوانی را داشته است(Adeniyi & Taiwo, 2011).

لوبنا شیخ علم[۳](۲۰۰٤) در جریان بررسی سرقت علمی در بین دانشجویان کارشناسی ارشد مهندسی فناوری اطلاعات در دانشگاه کانبرا[٤] استرالیا که به صورت کمی و کیفی انجام گرفت، نشان داد که ۵۷ درصد از دانشجویان به حداقل یک بار سرقت علمی اعتراف کرده بودند. همچنین در این تحقیق، نتایج آزمون خی دو، بین عوامل جمعیت شناختی با سرقت علمی همبستگی معنی‌داری را نشان داده است، بطوریکه دانشجویان جوان با معدل تحصیلی پایین، نمونه‌های زیادی از سرقت علمی را در گزارش خود اظهاری عنوان کرده بودند .

۱- Maureen A. Wideman

۲-J. M. Christensen Hughes & D. L. McCabe

۳- Lubna Sheikh Alam

٤- University of Canberra, Australia

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-23]

مطالعه‌ای که توسط جنی ویلکینسون[۱](۲۰۰۹) انجام گرفته نشان داده است که ٤٩ درصد از اساتید و ۳۹ درصد از دانشجویان بر این باورند که کپی کردن چند پاراگراف از اینترنت یا از یک متن چاپی بدون اشاره به منبع آن، شایع‌ترین و رایج‌ترین رفتار سوء در بین دانشجویان است.

در تحقیق دیگری که توسط پاتریک اسکانلون و دیوید نیومن[۲] (۲۰۱۱) در ۹ مؤسسه آموزش عالی در آمریکا در سال تحصیلی ۲۰۰۰-۱۹۹۹ با عنوان سرقت علمی اینترنتی در بین دانشجویان انجام گرفت. نتایج زیر گزارش شده است:

- ۲۸/٦درصد از دانشجویان متنی را بدون ذکر مرجع کپی برداری کرده بودند.
- برآورد دانشجویان از سرقت علمی در بین همسالان بیشتر از میانگین خود اظهاری بوده است.
- بین سرقت علمی از اینترنت با سرقت علمی از متون نوشتاری تفاوت معنی‌داری دیده نشد.
- کسانی که سرقت علمی را رفتاری نادرست ارزیابی کرده بودند نسبت به دیگر شرکت کنندگان هم در خود اظهاری و هم در برآورد رفتار در بین همسالان میزان کمتری را گزارش کرده بودند.
- کسانی که سرقت علمی را در دیگران بالا ارزیابی کرده بودند، نسبت به دیگران در خوداظهاری گزارش سرقت علمی بالایی داشتند.

در زمینه موضوع مورد پژوهش مطالعات بسیار معدودی در سطح کشور انجام گرفته و «مطالعات اولیه در این حوزه به دهه‌ی ۱۳۷۰ برمی‌گردد»(خداپرست، ۱۳۸٦) که غالبا" به حوزه‌ی علوم پزشکی مربوط است.

مطالعات نخعی و نیک پور(۱۳۸٤) در ارتباط با فراوانی رفتارهای سوء پژوهشی در بین دانشجویان پزشکی، با توجه به گزارش خوداظهاری آن‌ها حکایت از این دارد که نیمی از پایان نامه‌ها نتایج مخدوش دارند؛ و رفتارهایی چون: کپی از منابع دیگر، دستکاری نتایج آماری و حذف انتخابی یافته‌ها بیشترین فراوانی را داشته است. مطالعات ادیبی و همکاران(۱۳۸۸) با

---

[۱]- Jenny Wilkinson

[۲] - Patrick M. Scanlon & David R. Neumann

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-23]

موضوع موارد انتشار چندگانه در حوزه پزشکی، نشان از بالا بودن فراوانی نشر مجدد در بین انواع دیگر انتشار چند گانه دارد.

هدف و سؤالات تحقیق

هدف تحقیق شناسایی وضعیت پایبندی به مؤلفه‌های اخلاق پژوهشی در تجارب پژوهشی دانشجویان کارشناسی ارشد فنی و مهندسی در مراحل تهیه و تدوین پایان نامه است؛ بر این اساس سؤالات پژوهشی زیر در دستور کار قرار گرفت:

۱) آیا دانشجویان کارشناسی ارشد فنی و مهندسی در مراحل تهیه و تدوین پایان نامه، نسبت به امانت‌داری و رعایت حقوق معنوی سایر محققان پایبند هستند؟

۲) آیا دانشجویان کارشناسی ارشد فنی و مهندسی در مراحل تهیه و تدوین پایان نامه، پایبند تعهد حرفه‌ای و تلاش شخصی در انجام پژوهش هستند؟

۳) آیا دانشجویان کارشناسی ارشد فنی و مهندسی پایبند صداقت و حقیقت طلبی در مراحل تهیه و تدوین پایان نامه هستند؟

٤) آیا دانشجویان کارشناسی ارشد فنی و مهندسی در مراحل تهیه و تدوین پایان نامه، نسبت به واقع گرایی در نشر و نویسندگی پایبند هستند؟

۵) نگرش دانشجویان کارشناسی ارشد فنی و مهندسی نسبت به رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی در مراحل تهیه و تدوین پایان نامه چگونه است؟

٦) آیا بین نوع تلقی دانشجویان از رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی با بروز آن در مراحل تهیه و تدوین پایان نامه‌های دانشجویان کارشناسی ارشد فنی و مهندسی رابطه وجود دارد؟

۷) آیا بین دانشجویان دانشگاههای مورد مطالعه از حیث نگرش نسبت به رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی تفاوت معنی‌داری وجود دارد؟

۸) آیا بین دانشجویان دانشگاههای مورد مطالعه از حیث رعایت اخلاق پژوهشی تفاوت معنی‌داری وجود دارد؟

روش پژوهش و جامعه آماری

روش تحقیق، روش توصیفی- پیمایشی است و برای جمع آوری داده‌های مورد نیاز در این تحقیق از پرسش‌نامه محقق ساخته با مقیاس پنج گزینه‌ای لیکرت استفاده شده است. جامعه

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-23]

آماری تحقیق شامل دانش آموختگان مقطع کارشناسی ارشد ورودی سال ۸۹ رشته‌های فنی و مهندسی دانشگاه‌های صنعتی و دولتی سطح تهران (صنعتی شریف، صنعتی امیرکبیر، صنعتی خواجه نصیرالدین طوسی و علم و صنعت) است. تعداد افراد جامعه آماری این تحقیق ۲۳۷۵ نفر برآورد گردید و حجم نمونه تحقیق بر اساس جدول کرجسی و مورگان[۱] تعداد ۳۳۰ نفر تعیین شد. از جمع کل پرسشنامه های توزیع شده تعداد ۲۳۰ پرسش‌نامه برگشت داده شد که این تعداد نشان دهنده مشارکت ۷۰ درصدی افراد نمونه در تحقیق می‌باشد.

رویکرد پژوهشی مورد استفاده در این مطالعه رویکرد مبتنی بر ارزیابی از دیدگاه همسالان که از «روشهای خنثی[۲] در پژوهش»(Brimble & Stevenson-Clarke,2005) قلمداد می-گردد، می‌باشد. معمولا در تحقیقاتی که افراد از افشای رفتار انجام گرفته توسط خود ابا دارند مناسب‌ترین شیوه بررسی، استفاده از این روش است.

یافته‌های پژوهش

جدول شماره (۱) بیانگر ویژگی‌های جمعیت‌شناختی افراد نمونه آماری پژوهش است. شاخص‌های توصیفی ارائه شده در جدول مذکور فراوانی و درصد مشارکت کنندگان در پژوهش را از حیث تأهل، جنسیت، سن، وضعیت اشتغال و .... نشان می‌دهد.

جدول شماره(۱) توزیع نمونه آماری پژوهش بر حسب اطلاعات جمعیت شناختی

متغیر		فراوانی	درصد فراوانی
وضعیت تاهل	مجرد	۱۸۰	٪ ۷۸/۳
	متأهل	۵۰	٪ ۲۱/۷
جنسیت	مرد	۱۹۱	٪۸۳/۰٤
	زن	۳۹	٪۱٦/۹٦
سن	۲٤-۲٦ *سال*	۱٤۱	٪٦۱/۳۰
	۲۷-۲۹ *سال*	٦٦	٪۲۸/۷۰
	۳۰-۳۲ *سال*	۱٦	٪۷

[۱] -Krejcie & Morgan

[۲]-Neutralistion Techniques

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-23]

	۳۳ سال و بالاتر	۷	٪۳
اشتغال	شاغل تمام وقت	۵۸	٪۲۵/۲
	شاغل پاره وقت	٤۸	٪۲۰/۹
	دانشجوی غیرشاغل	۱۲۳	٪ ۵۳/۵
رشته	مجموعه مهندسی عمران	۷٦	٪۳۳
	مجموعه مهندسی برق	٦۹	٪۳۰
	مجموعه مهندسی مکانیک	۸۵	٪۳۷
دانشگاه	صنعتی شریف	۵۰	٪۲۱/۷
	صنعتی امیرکبیر	۵۰	٪۲۱/۷
	صنعتی خواجه نصیرالدین طوسی	۸۰	٪۳٤/۸
	علم و صنعت	۵۰	٪۲۱/۷

نتایج بدست آمده در جدول شماره(۲) که حاصل اجرای آزمون آماری t تک گروهی برای بررسی وضعیت پایبندی افراد نمونه به هریک از مؤلفه های اخلاق پژوهشی است، نشان می-دهد t محاسبه شده برای هر یک از متغیرهای چهارگانه اخلاق پژوهشی: «**امانت‌داری**»، «**تعهد حرفه‌ای (پژوهش مبتنی بر تلاش شخصی)**»، «**صداقت و حقیقت طلبی**» و «**واقع گرایی در نشر و نویسندگی**» در سطح ۰/۰۵ ، بزرگتر از شاخص جدول t (۱/۹٦) می‌باشد و این مؤید معناداری تفاوت بین میانگین نمونه و میانگین نظری بوده و چون میانگین تجربی بزرگتر است بنابراین از نظر افراد نمونه، دانشجویان کارشناسی‌ارشد فنی و مهندسی در مراحل تهیه و تدوین پایان‌نامه نسبت به هر یک از مؤلفه های اخلاق پژوهشی پایبند هستند.

جدول شماره (۲): نتایج آزمون t تک گروهی برای مقایسه میانگین پایبندی به مؤلفه‌های اخلاق پژوهشی

متغیر		Test Value = ۳				
		میانگین	انحراف استاندارد	درجه آزادی	آماره t	سطح معنی داری
امانت‌داری	اجتناب از ترجمه کلمه به کلمه نوشتار بدون ذکر مرجع.	۳/۵۲٦۵	۱/۰۱۱۸۰	۲۲۹	۷/۸۲۳	۰/۰۰۰
	اجتناب از کپی برداری داده ها، نمودارها ، مدل تحلیل...	۳/۷۷۹۷	۱/۰۱۵۳٤	۲۲۹	۱۱/۵۷۰	۰/۰۰۰

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-23]

	اجتناب از کپی برداری ادبیات تحقیق	۳/۳۱۷۲	۱/۰۳۷۲۸	۲۲۹	٤/٦۰۷	۰/۰۰۰
	اجتناب از کپی برداری کل پایان نامه	٤/۳۷٤٤	۰/۷۸٤۷۳	۲۲۹	۲٦/۳۸۹	۰/۰۰۰
	نمره کل مولفه	۳/۷٥٤٤	۰/۸۰۲۰۷	۲۲۹	۱٤/۱٤۰	۰/۰۰۰
تعهد حرفه ای (پژوهش با تلاش شخصی)	اجتناب از خرید کل پایان نامه	٤/۲۱٤۹	۰/۹۱۱۱۹	۲۲۹	۲۰/۱۳۳	۰/۰۰۰
	اجتناب ازتکرار پژوهش های انجام شده	۳/٦٦۲۲	۱/۰۳٥۸۱	۲۲۹	۹/٥۰۹	۰/۰۰۰
	اجتناب از محول کردن بخشی از پایان نامه به دیگری	۳/۷۷٦۸	۱/۰٤۳٥٤	۲۲۹	۱۱/۱٤۱	۰/۰۰۰
	نمره کل مولفه	۳/۸۹۱۹	۰/۸۱۹۱٥	۲۲۹	۱٦/۲۲۳	۰/۰۰۰
صداقت و حقیقت طلبی	اجتناب ازساختن داده های پژوهش بدون انجام آزمایش	۳/٦۳۸۸	۱/۰٥۲٥٥	۲۲۹	۹/۱٤۳	۰/۰۰۰
	اجتناب از تغییر داده ها جهت حصول نتیجه دلخواه	۳/٥٤۹۱	۱/۰٥۳٤۲	۲۲۹	۷/۸۰۲	۰/۰۰۰
	اجتناب از تحریف نتایج جهت معنی داری فرضیه ها	۳/٤٥۸۱	۱/۰٦۹۱۸	۲۲۹	٦/٤٥٦	۰/۰۰۰
	نمره کل مولفه	۳/٥٤۹۱	۰/۹۷۰۷۱	۲۲۹	۸/٤٦٦	۰/۰۰۰
واقع گرایی در نشر و نویسندگی	اجتناب از ذکر منابع کتاب شناسی بدون استفاده از آنها	۳/٤۰۱۸	۱/۰٤٥٦۸	۲۲۹	٥/۷٥۱	۰/۰۰۰
	اجتناب از هماهنگی برای ذکر اسامی در ارائه مقالات	۳/۲٥۰۰	۱/۱٦٦۲٥	۲۲۹	۳/۲۳۷	۰/۰۰۱
	اجتناب از چاپ مقالات متعدد از نتایج وابسته به هم	۳/۲۰۲٦	۱/۱۸۳۷٤	۲۲۹	۲/٥۷۹	۰/۰۱۱
	نمره کل مولفه	۳/۲۹۱٥	۰/۹٥٦٦٤	۲۲۹	٤/٥٥۰	۰/۰۰۰

نتایج حاصل از اجرای آزمون فریدمن برای تعیین اولویت پایبندی به هر یک از مؤلفه‌های اخلاق پژوهشی در بین دانشجویان جامعه آماری که در جدول شماره(۳) ارائه شده است، نشان داد که خی‌دو محاسبه شده در سطح α=۰/۰۵ بیانگر معناداری تفاوت رتبه میانگین متغیرهای مستقل(مؤلفه‌های اخلاق پژوهشی چهارگانه) در بین جامعه آماری است. بر این اساس از دیدگاه افراد نمونه، پایبندی به تعهد حرفه‌ای و تلاش شخصی در فعالیت‌های پژوهشی تهیه و تدوین پایان نامه در بین جامعه آماری تحقیق، بیشتر از اصول دیگر مورد توجه بوده است و اولویت پایبندی نسبت به سایر اصول اخلاق پژوهشی به ترتیب زیر است: امانت‌داری و رعایت حقوق معنوی سایر محققان در رتبه دوم، پایبندی به اصل صداقت و حقیقت طلبی در انجام پژوهش در رتبه سوم و پایبندی به واقع گرایی در نشر و نویسندگی در اولویت چهارم برآورد شده است.

جدول (۳): آزمون فریدمن برای رتبه بندی اصول چهارگانه اخلاق پژوهشی

اصول اخلاق پژوهشی	اولویت برخورداری	میانگین رتبه	خی دو محاسبه شده	درجه آزادی	سطح معناداری
امانت داری	۲	۲/٦۹	۱۰۷/۰٦۷	۳	۰/۰۰۰

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-23]

وفاداری به تعهد حرفه ای و تلاش شخصی	۱	۳/۰۳			
صداقت و حقیقت طلبی	۳	۲/۳۵			
واقع گرایی در نشر و نویسندگی	٤	۱/۹۰			

جدول شماره (٤): نتایج آزمون *t* تک گروهی برای مقایسه میانگین نگرش دانشجویان نسبت به رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی

	متغیر	Test Value = ۳				
		میانگین	انحراف استاندارد	درجه آزادی	آماره *t*	سطح معنی داری
رفتار های سوال برانگیز پژوهشی	ذکر اسامی یکدیگر(دانشجو- بدون نقش) به عنوان نویسنده همکار در ارائه مقالات	۳/۰۳۰۸	۱/۲۰۹۸۱	۲۲٦	۰/۳۸٤	۰/۷۰۱
	انتخاب پایان نامه‌های تکراری با موضوعات کاربردی(قبلا انجام گرفته ونتایج آن مشخص است)	۳/٦۰۰۹	۱/۰۱٦۷۸	۲۲۷	۸/۹۲۳	۰/۰۰۰
	استفاده از اسامی افراد صاحب نام فاقد نقش به عنوان نویسنده همکار در چاپ مقالات	۳/۲۳۵۸	۱/۱٤۹۵۰	۲۲۸	۳/۱۰٤	۰/۰۰۲
	چاپ مقالات متعدد از نتایج وابسته به هم و قابل ارائه در یک مقاله	۲/۹۳۸۹	۱/۰٦٦۱۱	۲۲۸	-۰/۸٦۸	۰/۳۸٦
	ارائه منابع کتاب شناسی بدون مطالعه و استفاده مستقیم از آنها	۳/۱٦۰٦	۱/۰۷۲۰۲	۲۱۷	۲/۲۱۱	۰/۰۲۸
	نمره کل مولفه	۳/۱۸۳۵	۰/۸٤٦٦۳	۲۱۷	۳/۲۰۰	۰/۰۰۲
رفتار های نادرست علمی	کپی برداری کل یا بخشی زیادی از پایان نامه	۳/۸٦٤٦	۰/۹٦٦۱۰	۲۲۸	۱۳/۵٤۳	۰/۰۰۰
	خریداری کل یا بخشی زیادی از پایان نامه	٤/۳۸٤۳	۰/۸۵۵۵۵	۲۲۸	۲۱/۹۲۲	۰/۰۰۰
	محول کردن انجام کل یا بخشی از پایان نامه به دیگری	۳/۸۳۳۳	۰/۹۸۸۱۸	۲۲۷	۱۲/۷۳٤	۰/۰۰۰
	استفاده کلمه به کلمه جملات یا پاراگرافی از منابع دیگر بدون ذکرمرجع	۳/۹۹۱۳	۱/۰۰٤۳٤	۲۲۸	۱٤/۹۳٦	۰/۰۰۰
	استفاده کلمه به کلمه جملات یا پاراگرافی از منابع دیگر، با ذکر مرجع ولی بدون نشانگر گیومه(«»)	۲/۹٤۲۷	۱/۰۵٦٤۹	۲۲٦	-۰/۸۱۷	۰/٤۱۵
	ترجمه کردن متنی و استفاده از آن به نام خود در پایان نامه	۳/۷۸۲٦	۱/۰۲۱۸۸	۲۲۹	۱۱/٦۱۵ -	۰/۰۰۰
	تغییر مختصر کلمات متن متعلق به دیگران و استفاده از آن به نام خود	۳/۵۳۵۱	۱/۰۹٦۰۹	۲۲۷	۷/۳۷۱	۰/۰۰۰
	کپی برداری داده های پژوهش از تحقیقات مشابه بدون ذکر مرجع	۳/۹۸۲٤	۰/۹۸۱۹۸	۲۲٦	۱۵/۰۷۳	۰/۰۰۰
	سرهم بندی یا ساختن داده های پژوهش بدون انجام آزمایش های لازم	۳/۸٦۰۹	۱/۱٦۲٦٤	۲۲۹	۱۱/۲۲۹	۰/۰۰۰
	دستکاری داده های پژوهش بمنظور اخذ نتیجه دلخواه یا رساندن آن به تعداد قابل قبول	۳/۸۲۸۹	۱/۱۹۱٦۲	۲۲۷	۱۰/۵۰٤	۰/۰۰۰
	دستکاری نتایج بدست آمده بمنظور معنی دار نمودن آزمون یا گزارش نتیجه دلخواه	۳/۸۲۱۷	۱/۱۷۷۸٤	۲۲۹	۱۰/۵۸۱	۰/۰۰۰
	نمره کل مولفه	**۳/۸۱۰۲**	**۰/۷۵۵۳۵**	**۲۱٤**	**۱۵/۷۲۸**	**۰/۰۰۰**

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-23]

نتایج بدست آمده برای بررسی سؤال پژوهشی۵ که در جدول شماره(٤) ارائه شده، نشان می-دهد که در سطح اطمینان ۹۵درصد از نظر افراد نمونه، از بین رفتارهای سؤال‌برانگیز پژوهشی رفتارهایی چون: «انتخاب پایان‌نامه در موضوعات کاربردی تکراری با نتایج مشخص»، «استفاده از اسامی افراد صاحب نام فاقد نقش به عنوان نویسنده همکار در چاپ مقالات» و «ارائه منابع کتاب شناسی بدون مطالعه و استفاده مستقیم از آنها» در بین افراد جامعه آماری غیر مجاز تلقی می‌گردد و رفتارهایی چون «ذکر اسامی یکدیگر(دانشجو) به عنوان نویسنده همکار در ارائه مقالات» و «چاپ مقالات متعدد از نتایج وابسته به هم و قابل ارائه در یک مقاله» با توجه به عدم تفات بین میانگین نظری و تجربی مجاز شمرده می‌شوند. و از بین رفتارهای نادرست علمی «استفاده کلمه به کلمه جملات یا پاراگرافی از منابع دیگر، با ذکر مرجع ولی بدون نشانگر گیومه(«،»)از نظر دانشجویان نمونه تحقیق تا حدودی مجاز شمرده می‌شود و بقیه رفتارها با توجه به میانگین بدست آمده غیر مجاز تلقی می‌گردد.

جدول(۵) ضریب همبستگی پیرسون- ارتباط فراوانی رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی با نگرش نسبت به آنها

نگرش		بروز
رفتار های سوال برانگیز	رفتار های سوال برانگیز	
	r	-۰/٤٥٥
	Sig	۰/۰۰۰
	N	۲۱۳
رفتار های نادرست علمی	رفتار های نادرست علمی	
	r	-۰/٤٥٨
	Sig	۰/۰۰۰
	N	۲۰٦
کل (رفتار های مغایر اخلاق پژوهشی)	کل(رفتار های مغایر اخلاق پژوهشی)	
	r	-۰/٤۹۳
	Sig	۰/۰۰۰
	N	۱۹۳

r = میزان رابطه Sig = سطح معنی‌داری N = تعداد

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-23]

نتایج بدست آمده از اجرای مدل آماری ضریب همبستگی پیرسون برای پاسخ به سؤال پژوهشی ٦ که در جدول(۵) ارائه شده، نشان می‌دهد که در سطح اطمینان ۹۵ درصد **بین میزان درک دانشجویان کارشناسی ارشد فنی و مهندسی از رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی با بروز این‌گونه رفتارها در مراحل تهیه و تدوین پایان‌نامه رابطه وجود دارد**. این رابطه برای وضعیت کلی رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی و برای هر یک از مؤلفه‌های آن (رفتارهای سؤال برانگیز و رفتارهای نادرست علمی) در سطح ۰۵/. معنی دار و به صورت منفی می‌باشد. بنابراین می توان چنین عنوان نمود که هر چه رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی در بین دانشجویان دوره کارشناسی ارشد فنی و مهندسی به میزان بیشتری غیر مجاز تلقی گردد، میزان بروز اینگونه رفتارها در مراحل تهیه و تدوین پایان نامه کمتر می گردد.

جدول (٦) نتایج تحلیل واریانس چند متغیره برای مقایسه میانگین دانشگاه‌های مورد مطالعه

دانشگاه	اجتناب از رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی					
	متغیر	مجموع مجذورات	درجات آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری
	رفتار های سوال برانگیز	۷/۷۹۰	۳	۲/۵۹۷	۳/۳٦۵	۰/۰۵۱
	رفتار های نادرست علمی	۳/۳٤٤	۳	۱/۱۱۵	۲/۰٤۰	۰/۱۱۰
	کل	٤/۵۸٤	۳	۱/۵۲۸	۲/٦۲۹	۰/۰۸۱
	نگرش نسبت به رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی					
	متغیر	مجموع مجذورات	درجات آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری
	رفتار های سوال برانگیز	۷/٤۷۷	۳	۲/٤۹۲	۳/٤۹۵	۰/۰۷۱
	رفتار های نادرست علمی	۲/٦۸۰	۳	۸۹۳	۱/۵۳۷	۰/۲۰٦
	کل	۳/۳۰۵	۳	۱/۱۰۲	۱/۹۰۹	۰/۱۳۰

یافته‌های ارائه شده در جدول شماره (٦) برای پاسخ به سؤالات پژوهشی۷ و ۸ نشان می‌دهد که مقدار F محاسبه شده برای مقایسه میانگین دانشجویان نمونه آماری در رعایت اخلاق پژوهشی و نیز نگرش آنها نسبت به رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی بر حسب دانشگاه محل تحصیل در سطح α=۰۵/. معنادار نیست؛ بدین معنا که در بین دانشجویان جامعه آماری از حیث **رعایت اخلاق پژوهشی** و **نگرش نسبت به رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی** بر حسب دانشگاه محل تحصیل تفاوت معنی‌داری وجود ندارد و چون میزان F بدست آمده برای محاسبه تفاوت عملکرد دانشجویان دانشگاه‌های مورد مطالعه در پایبندی به اخلاق پژوهشی و

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-23]

نیز نوع تلقی آنها از رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی معنی‌دار نبود بنابراین استفاده از آزمون-های تعقیبی برای شناسایی تفاوت‌ها از نظر آماری کاربردی نداشت و به همین دلیل از ارائه نتایج به تفکیک دانشگاه‌ها صرف‌نظر گردید.

بحث و نتیجه گیری

ضرورت توجه به استانداردهای اخلاقی و مسئولیت‌پذیری[1] در کنار توانمندی‌های شناختی و فنی برای انجام فعالیت‌های علمی یک الزام کارکردی برای مؤسسات آموزش عالی است و از آنجاییکه دوره‌های تحصیلات تکمیلی در دانشگاه‌ها رسالت تربیت متخصص و پژوهشگر را ایفا می‌نماید، این ضرورت اهمیت بیشتری به خود می‌گیرد.

تحلیلی که بصورت کلی می‌توان از نتایج فوق‌الذکر و یافته‌های مندرج در جدول شماره ۲ ارائه کرد این است که دورنمای فضای اخلاقی حاکم بر فعالیت های پژوهشی دانشجویان، حکایت از فضای هنجارمندی و رعایت قواعد متعارف پژوهشگری و حاکم بودن فضای اعتماد و اطمینان در تحقیقات دانشجویی دانشجویان جامعه آماری است زیرا از نگاه افراد نمونه، میانگین بدست آمده برای کل مؤلفه‌ها بالاتر از میانگین نظری برآورد شده است؛ به نحوی که دانشجویان جامعه آماری در سطحی بالاتر از میانگین نظری به میراث فکری محققان احترام می‌گذارند و آرایش داده‌های خود را با حفظ امانت داری نظام می-بخشند($\bar{X}$=۳/۷۵۴۴±۰/۸۰۲۱)، در ثبت و ضبط داده‌ها و نتایج پژوهش، صداقت و درستکاری پیشه می‌کنند($\bar{X}$=۳/۵۴۹۱±۰/۹۷۰۷)، و مراحل پژوهش را مسئولانه و بر اساس تعهد حرفه‌ای با تلاش شخصی زیر نظر اساتید راهنما و مشاور خود پی‌گیری می‌نمایند ($\bar{X}$=۳/۸۹۱۹±۰/۸۱۹۱) و در تدوین گزارش و انتشار نتایج پژوهش خود سعی می‌کنند واقع گرایانه عمل نمایند($\bar{X}$=۳/۲۹۱۵±۰/۹۵۶۶). این وضعیت در بین دانشجویان دانشگاه‌های مورد مطالعه دارای یک نوع همگرایی و یک پارچگی بود و بین عملکرد آنها در رعایت اخلاق پژوهشی تفاوت معنی‌داری نشان داده نشد.

[1] – در اینجا مسئولیت‌پذیری به معنای پاسخگویی نیست بلکه به تعبیر فرامرزقرامکی(۱۳۸۷: ۲۶) «مراد پایبندی به حقوق ذینفعان و صاحبان حق است».

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-23]

معنی‌دار بودن اختلاف میانگین مؤلفه‌های چهارگانه اخلاق پژوهشی در بین دانشجویان جامعه آماری حاکی از تفاوت اولویت پایبندی به هریک از مؤلفه‌ها است، این امر نشان می‌دهد که طیف رفتارهای متناظر با مؤلفه «واقع گرایی در نشر و نویسندگی» که معمولا" با انگیزه‌های بزرگ نمایی رزمه علمی و کسب اعتبار و مقبولیت(به شیوه نادرست) در جامعه علمی همراه است، میزان اجتناب کمتری را به خود اختصاص داده و پایبندی به این مؤلفه در اولویت چهارم قرار دارد و «صداقت و حقیقت‌طلبی در انجام پژوهش» که معمولا" با انگیزه‌های کنجکاوی علمی صورت می‌گیرد، رتبه سوم پایبندی را به خود اختصاص داده است؛ این در حالی است که اولویت اول در بین مؤلفه‌های اخلاق پژوهشی مربوط به مؤلفه‌ای بود که نشان می‌داد دانشجویان در انجام پژوهش مصمم بوده و علاقه‌مند به «انجام تحقیق مبتنی بر تلاش شخصی» هستند؛ از نتیجه بدست آمده می‌توان استنباط کرد که روح کلی حاکم بر فعالیت‌های پژوهشی دانشجویان جامعه آماری، نگاه ابزاری به پژوهش است نه کنجکاوی علمی و عملکرد آنها بیشتر معطوف به کسب نمره و دانش‌آموختگی و تقویت رزمه علمی است.

نکته قابل تأمل دیگر در نتایج کلی این است که سطوح میانگین‌های برآورد شده، این واقعیت را آشکار می‌کند که با وجود قابل قبول بودن وضعیت پایبندی به هر یک از مؤلفه‌های اخلاق پژوهشی در بین دانشجویان، نمی‌توان آن را مطلوب و ایده‌آل برای جامعه دانشگاهی محسوب کرد. میانگین عملکرد دانشجویان در اجتناب از رفتارهای متناظر با هر یک از مؤلفه‌های چهارگانه اخلاق پژوهشی که شامل طیفی از رفتارهای سیزده‌گانه مغایر اخلاق پژوهشی می‌با-شد، سطوح یکسانی را ندارند؛ در این میان برخی از رفتارها از جمله کپی‌برداری کل پایان‌نامه و خرید پایان‌نامه بسیار نادر برآورد شده بود در حالیکه تعدادی از این رفتارها در برآورد افراد نمونه نسبت به سایر رفتارهای مورد بررسی، میانگین‌های پایین را به خود اختصاص داده بودند و علی‌رغم معنی‌دار بودن میزان اجتناب دانشجویان از ارتکاب آنها، تفاوت نسبتا" کمی از میانگین نظری داشتند، رفتارهای مذکور به ترتیب از کمترین میانگین عبارتند از: «چاپ مقالات متعدد از نتایج وابسته به هم»(۱/۱۸۳۷٤ ±۳/۲۰۲٦=$\bar{X}$)، «هماهنگی برای ذکر اسامی یکدیگر در ارائه مقالات» (۱/۱٦٦۲۵ ±۳/۲۵۰۰=$\bar{X}$)، «کپی برداری در ادبیات تحقیق»(۱/۰۳۷۳ ±۳/۳۱۷۲=$\bar{X}$)، «ارائه منابع کتاب شناختی دروغین» (۱/۰٤٥٦ ±۳/٤۰۱۸=$\bar{X}$) و «دستکاری نتایج

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-23]

تحقیق» (۱/۰٦۹۱۸±۳/٤٥۸۱=$\overline{X}$) بودند؛ که در تبیین نتیجه بدست آمده گزاره‌های زیر قابل ارائه است:

- اگرچه رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی در بین دانشجویان جامعه آماری شایع نیست ولی نمونه‌هایی از اینگونه رفتارها از دیدگاه دانشجویان نمونه تحقیق در مقیاس کم وجود دارد و عمده این رفتارها در گروه رفتارهای سؤال برانگیز پژوهشی(برابر مدل مفهومی۲) است.
- انگیزه های تولید مقاله در بین دانشجویان بسیار قوی است، هر چند انتشار نتایج پژوهش، تعهد اجتماعی هر پژوهشگری است و رشد علم در سایه عرضه یافته‌ها توسط محققان حاصل می‌شود؛ اما انتشار نتایج بصورت قطعه قطعه از نیاز محقق به تعداد چاپ برمی‌خیزد و این می‌تواند منشأ زیادی داشته باشد، از جمله اینکه می‌تواند برای دور زدن مقررات آموزشی[1] در کسب نمره حداکثری در پایان‌نامه و یا در راستای تقویت رزمه علمی و کسب اعتبار بیشتر و به تعبیر بوردیو در «تلاش برای تصاحب بیشتر سرمایه فرهنگی در میدان علمی در رقابت با سایرین»(بوردیو، ۱۳۸٦: ۸٤) باشد تا شاید امکان درک امتیازات تعریف شده در جامعه را از جمله: تسهیلات بنیاد ملی نخبگان و تسهیل در فرایند پذیرش برای ادامه تحصیل را بدست آورند.
- صداقت در انجام تحقیق در مراحل پایانی پژوهش نسبت به مراحل اولیه کم‌رنگ‌تر است، زیرا عمده رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی که میانگین اجتناب کمتر را به خود اختصاص داده بودند مربوط به مراحل پایانی انجام تحقیق بودند و این ممکن است به منظور سرپوش گذاشتن بر نقاط ضعف مراحل قبلی و یا فریب دیگران، تحت تأثیر انگیزه هایی چون کسب امتیاز و نمره بالا قرار گرفته باشد و دانشجویان در مقیاس کم به جای تسلیم شدن در برابر نتایج سعی دارند نتایج را تسلیم خواسته های خود نمایند.

نتایج حاصله با تحقیقات نخعی و نیک پور(۱۳۸٤)، جنی ویلکینسون(۲۰۰۹)، سووازی و همکاران(۱۹۹۳) و کریستین و مک کیب(۲۰۰٦)هماهنگ می باشد، در تحقیقات یاد شده نیز

[1] – برخی دانشگاه ها برابر مقررات داخلی سقف نمره ۲۰ را به پایان نامه های که منجر به چاپ مقاله شده اند در نظر میگیرند.

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-23]

کپی‌برداری در ادبیات تحقیق، تحریف و دستکاری نتایج و حذف انتخابی یافته‌ها از جمله رفتارهایی است که فراوانی آن بیشتر گزارش شده است،

تعیین چگونگی تلقی دانشجویان از رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی اولین گام مؤثر در راستای توسعه استراتژیهای مقابله با مسائل سوء در اجتماعات علمی است، چرا که بن نت(۲۰۰۵) نشان داد احتمال ارتکاب رفتارهای سوء توسط افراد را می‌توان بواسطه مجموعه‌ای از ویژگی-های نگرشی از جمله باور به نادرستی رفتار، دیدگاه‌های مذهبی، ترس از شکست یا جریمه در صورت گرفتار شدن پیش بینی کرد.

نتایج بدست آمده در جدول شماره (٤) در ارتباط با چگونگی نگرش دانشجویان نسبت به رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی نشان می‌دهد که تلقی غیر مجاز بودن این‌گونه رفتارها در وضعیت کلی مناسب و معنی‌دار برآورد شده است و از این حیث بین دانشجویان دانشگاه‌های مورد مطالعه تفاوت معنی‌داری وجود ندارد ولی بررسی تک تک گویه‌ها نشان می‌دهد که برخی از رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی از جمله رفتارهایی چون «ذکر اسامی یکدیگر(دانشجو) به عنوان نویسنده همکار در ارائه مقالات» و «چاپ مقالات متعدد از نتایج وابسته به هم و قابل ارائه در یک مقاله» از گروه رفتارهای سؤال برانگیز پژوهشی و «استفاده نکردن از نشانگر گیومه(«،»)» در موارد استفاده کلمه به کلمه جملات یا پاراگرافی از منابع دیگر» از رفتارهای نادرست علمی در بین دانشجویان جامعه آماری مجاز تلقی می گردد؛ بنابراین می‌توان گفت که باور به ناشایستی رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی در بین دانشجویان بصورت کامل نهادینه نشده است، و این می‌تواند حاصل ۲ منشأ زیر باشد: ۱- ناکافی بودن آگاهی‌های ارائه شده از طرف عناصر نظام آموزش عالی(اساتید راهنما و مقررات آموزشی) ۲- شایع بودن این‌گونه رفتارها در فضای علمی دانشگاهی، چرا که هر آنچه رواج اجتماعی یابد، جواز اخلاقی می‌گیرد و این باعث تلقی مجاز از رفتار می‌گردد. در حالت کلی نیز باور به ناشایستی رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی در بین دانشجویان جامعه آماری با توجه به ماهیت این‌گونه رفتارها متفاوت بود، به نحوی که از دیدگاه دانشجویان نمونه آماری تحقیق، طیف رفتارهایی که تحت عنوان رفتارهای نادرست پژوهشی (برابر مدل مفهومی شماره۲) قلمداد می‌شوند و بر فرایند و نتایج پژوهش اثر مخاطره‌آمیز دارند نسبت به گروه رفتارهای سؤال برانگیز پژوهشی در باور دانشجویان جامعه آماری تحقیق، بیشتر غیر مجاز تلقی می‌گردند؛ به عبارت دیگر تفاوت میانگین گروه ها نسبت به هم نشان داد که تلقی از غیر مجاز بودن

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-23]

رفتارهای سؤال برانگیز(با میانگین ۸٤٦٦/۰±۱۸۳۵/۳) در بین افراد جامعه آماری کمتر از رفتارهای نادرست(با میانگین ۷۵۵۳/۰±۸۱۰۲/۳) است.

نتایج ارائه شده در جدول شماره ۵ نشان می‌دهد که چگونگی درک و تلقی دانشجویان از رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی با احتمال بروز آنها ارتباط معنی‌داری دارد و رفتارهایی که در بررسی نگرش(جدول شماره ٤) مجاز قلمداد شده بودند، میانگین اجتناب از آنها(جدول شماره ۲) نسبت به سایر رفتارها پایین برآورد شده است؛ بنابراین می‌توان گفت که بروز برخی رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی با تصور اشتباه دانشجویان گره خورده و بیم آن می‌رود که بی‌توجهی به نوع برداشت دانشجویان از اینگونه رفتارها به مرور آن را به یک استراتژی پژوهشی در بین دانشجویان تبدیل کند که آثار خوبی برای فضا و فرهنگ پژوهشی جامعه نخواهد داشت؛ بر این اساس باید یکی از برنامه‌های پیش روی دانشگاه‌ها فرهنگ‌سازی برای درونی کردن اصول اخلاق پژوهشی و آگاهی بخشی نسبت به رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی باشد تا اینکه نظام ارزشی حاکم بر محققان جوان و جامعه علمی کشور به نحو شایسته‌ای نهادینه گردد؛ در این راستا پیشنهاد می‌گردد جلساتی از برنامه درسی واحد سمینار دانشجویان کارشناسی ارشد به مباحث اخلاق پژوهشی اختصاص یابد یا این امر در قالب کارگاه‌ها و سمینارهای تخصصی در سطح موسسه آموزشی مورد توجه قرار گیرد.

با توجه به یافته‌ها و تحلیل‌های ارائه شده در سطور و صفحات قبل می‌توان پیشنهاد کرد که در ارزیابی پایان نامه‌ها، رویکرد تولید مقاله به رویکرد ارزیابی کیفی و توجه به روش‌مندی و شرایط آزمایشگاهی در دانشگاه‌ها تغییر یابد و اساتید راهنما بر رفتارهای پژوهشی دانشجویان در مراحل مختلف تحقیق از جمله در تدوین ادبیات تحقیق، ارائه داده های آزمایشگاهی و استخراج نتایج، نظارت و مراقبت بیشتری اعمال نمایند.

علی‌رغم اینکه یافته‌های جدول (٦) تفاوت معنی‌داری را از حیث رعایت اخلاق پژوهشی در بین دانشگاه‌های مورد مطالعه نشان نداد ولی نمی‌توان ادعا کرد که سایر دانشگاه‌های کشور نیز دارای شرایط مشابه هستند؛ اطلاع از وضعیت رعایت اخلاق پژوهشی در بین دانشجویان دوره کارشناسی ارشد دانشگاه‌های کشور مستلزم توسعه پژوهش حاضر به سایر دانشگاه‌ها از جمله: دانشگاه‌های دولتی سطح شهرستانها، دانشگاه‌های آزاد و غیرانتفاعی و گروه‌های تحصیلی علوم انسانی و علوم پایه و.... است چرا که پژوهش حاضر در بین دانشجویان دانشگاه‌های خاصی

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-23]

در سطح تهران انجام گرفته و نمی‌توان نتایج آن را به کل جامعه دانشجویان کارشناسی ارشد کشور تعمیم داد و صرفا" در صورت انجام پژوهش‌های مشابه می‌توان سیمای کلی وضعیت پایبندی به اصول و مؤلفه‌های اخلاق پژوهشی را با اطمینان بیشتر ترسیم کرد.

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-23]

فهرست منابع:

آیین نامه آموزشی دوره کارشناسی ارشد مصوب جلسه ۲۹۱ مورخه ۱۳۷۳/۱۰/۲۵ شورای عالی برنامه-ریزی آموزش عالی

ادیبی، پیمان و همکاران(۱۳۸۸). تحلیل ریشه ای انتشار چندگانه مقالات پژوهشی. مجله دانشکده پزشکی اصفهان، سال بیست و هفتم، شماره۱۰۳.

بخشنده آبکنار، حمید(۱۳۹۰). دنیای جدید اخلاق پژوهشی، در اخلاق پژوهش:مبانی و اصول. به کوشش: محسن جوادی. تهران:پژوهشکده مطالعات فرهنگی و علوم انسانی.

بوردیو، پیر(۱۳۸٦) علم علم و تامل پذیری. ترجمه یحیی امامی. تهران: مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور.

خاکی صدیق، علی(۱۳۸۹). مقدمه‌ای بر اخلاق پژوهشی و اخلاق مهندسی. تهران: انتشارات دانشگاه صنعتی خواجه نصیرالدین طوسی.

خداپرست، امیرحسین، آزاده عبدالله زاده و محمد راسخ(۱۳۸٦). بررسی انتقادی راهنمای ششگانه اخلاق در پژوهش ایران.فصلنامه باروری و ناباروری.شماره ۳۳.

زاهدی، لادن‌ناز(۱۳۸٦). اقدامات سوء علمی در فرایند پژوهش های پزشکی و نگارش مقالات: مسئولیت حرفه ای. فصلنامه اخلاق در علم و فناوری ،سال دوم، شماره های ۳و٤.

شورای عالی انقلاب فرهنگی(۱۳۹۰)، سند نقشه جامع علمی کشور.

نخعی، نوذر و هادی نیک پور(۱۳۸٤). بررسی نظرات دانشجویان پزشکی در مورد فریب کاری پژوهشی در تدوین پایان نامه و فراوانی نسبی آن.گام های توسعه در آموزش پزشکی. دوره دوم شماره اول.

Adeniyi, E. O., & Taiwo, S. A.(2011) A Study of Incidence and Prevalence of Academic Dishonesty among Nigerian College of Education Students. European Journal of Humanities and Social Sciences Vol. 4, No.2.

Alam, L. S. (2004) Is plagiarism more prevalent in some forms of assessment than others? Available: http://www.ascilite.org.au/conferences/perth04/procs/alam.html

Anderson, M. S. & Steneck, N. H. (2011) The problem of plagiarism. Urologic Oncology: Seminars and Original Investigations. Vol.29, 90-94.

Bennett, R., (2005). Factors associated with student plagiarism in a post 1992 university. Assessment and Evaluation in Higher Education 30 (2), 137–162.

Brimble, M. A. & Stevenson – Clarke, P.2005. Perceptions and prevalence of academic misconduct in Australian Universities.*Australian Educational Researcher*. 32 (3), 19-44.

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-23]

Christensen Hughes, J. M. & McCabe, D. L. (2006) Academic Misconduct within Higher Education in Canada. The Canadian Journal of Higher Education.Vol. 36, 1 - 21

Comas-Forgas, R. & Sureda-Negre, J. (2010). Academic Plagiarism: Explanatory Factors from Students' Perspective. Journal of Academic Ethics.Vol.8, No.3.

Flint, A., Clegg, S. & Macdonald, R. (2006) Exploring staff perceptions of student plagiarism. Journal of Further and Higher Education Vol. 30, No. 2, May 2006, pp. 145–156.

http://isna.ir/fa/print/910330171591.

Loui, M. C. (2002). Seven Ways to Plagiarize: Handling Real Allegations of Research Misconduct. Science and Engineering Ethics Vol.8, 529-539.

Pimple, K. D. 2002. "Six domains of research ethics: A heuristicframework for the responsible conduct of research." Science and Engineering Ethics. Vol. 8, 191-205.

Swazey, J., Anderson M. & Louis K. (1993). Ethical Problems in Academic Research; *American Scientist*, Vol. 81, No.6 Available at: http://www.americanscientist.org/issues/num2/

Steneck, N. H.(2006). Fostering Integrity in Research: Definitions, Current Knowledge, and Future Directions. Science and Engineering Ethics. Vol.12, 53-74.

Scanlon, P. M. & Neumann D. R. (2002) Internet Plagiarism Among College Students. Journal of College Student Development. VOL 43 NO.3.

Wideman, M. A.(2008) Academic Dishonesty in Postsecondary education: A literature review. Teaching & Learning Journal Vol. 2, No. 1.

Wilkinson, J. (2009) Staff and Student Perceptions of Plagiarism and Cheating. International Journal of Teaching and Learning in Higher Education. Vol. 20, No. 2.

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-23]